

دانشگاه کردستان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات عرب

عنوان:
بررسی اغتراب در شعر بلند الحیدری

پژوهشگر:

چنور مرادی

استاد راهنما:

دکتر حسن سرباز

استاد مشاور:

دکتر محمد رضا عزیزی پور

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عرب

تیر ماه ۱۳۸۹

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات،

ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع

این پایان نامه (رساله) متعلق به دانشگاه کردستان است.

*****تعهد نامه*****

اینجانب چنور مرادی دانشجوی کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه کردستان، دانشکده ادبیات گروه زبان و ادبیات عرب تعهد می نمایم که محتوای این پایان نامه نتیجه تلاش و تحقیقات خود بوده و از جایی کپی برداری نشده و به پایان رسانیدن آن نتیجه تلاش و مطالعات مستمر اینجانب و راهنمایی و مشاوره اساتید بوده است.

با تقدیم احترام

دانشگاه کردستان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات عربی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عرب

عنوان:
بررسی اغتراب در شعر بلند الحیدری

پژوهشگر:
چنور مرادی

در تاریخ ۱۳۸۹ / ۴ / ۲۳ توسط کمیته تخصصی و هیات داوران زیر مورد بررسی قرار گرفت و با نمره ۱۹ و درجه عالی به تصویب رسید.

امضاء	مرتبه علمی	نام و نام خانوادگی	هیات داوران
	استادیار	دکتر حسن سرباز	۱- استاد راهنما
	استادیار	محمد رضا عزیزی پور	۲- استاد مشاور
	استادیار	دکتر شیرکو یاری	۳- استاد داور خارجی
	استادیار	دکتر عبدالله رسول نژاد	۴- استاد داور داخلی

مهر و امضاء معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

مهر و امضاء گروه

تقدیم به :

پدر و مادر بزرگوارم که مرا با دلسوزی پرورده‌اند،

همسر وفادار و صبورم ، و فرزندم آزاد ،

که همراه و شریک لحظات غم و شادی‌ام هستند.

با تشکر و سپاس فراوان از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر حسن سرباز،
و استاد گرامی جناب آقای دکتر محمد رضا عزیزی پور که مرا در تدوین
این پایان نامه یاری نموده و از نظرات و راهنمایی‌های ارزنده‌ی خود بهره‌مند
ساخته‌اند. از خداوند رحمان برای آنان توفیق روز افزون را مسألت می‌جویم.

چکیده

این پژوهش به بررسی پدیده‌ی اغتراب که یکی از مضامین شعری در ادبیات معاصر عربی است، در زندگی و شعر بلند الحیدری، می‌پردازد، که پس از تبیین مفهوم این پدیده و اشاراتی گذرا به تجلی آن در ادبیات قدیم از عصر جاهلی تا عصر معاصر به ذکر انواع آن پرداخته است. با در نظر گرفتن سؤالاتی از جمله عوامل اغتراب، انواع اغتراب در زندگی و شعر بلند الحیدری و واکنش وی در برابر این پدیده، این پژوهش به این نتیجه رسیده است که بلند الحیدری به خاطر شرایط خانوادگی، اجتماعی، عاطفی، روحی، سیاسی و... اغتراب را تجربه نموده است، و شواهد شعری او در این زمینه‌ها این مطلب را تأیید می‌کند. احساس تنهایی شاعر به سبب تبعیض والدین میان وی و دو فرزند دیگر خانواده باعث شد که او خانواده و به دنبال آن جامعه و سرزمین خویش - عراق - که از بی عدالتی و ستم و اعمال ناجوانمردانه‌ی حاکم و دیکتاتور وقت، در رنج بود رها کند و با کوله باری از غم و اندوه راهی دیار غربت شود. شاعر که از اغتراب‌های متوالی و گوناگون در تنگنا قرار می‌گیرد برای رهایی خویش از این حالت واکنش‌هایی از خود بروز می‌دهد، او از طریق بازگشت به گذشته و دوران کودکی که چندان تفاوتی با زمان حالش نداشت، و بنای آرمان شهری در عالم اندیشه و خیال خویش که در آن آرمان‌ها و آرزوهای دست نیافته‌ی خویش را محقق سازد، و نیز در پیش گرفتن راه هرزگی و عیاری برای فراموش کردن آلام خویش سعی کرد که از شدت و فشار اغتراب‌های خویش بکاهد و گرچه این تجربه‌ها در این راه اندکی او را یاری نمود اما این پدیده تا پایان عمر همواره همراه او بود تا اینکه سرانجام در دیار غربت دار فانی را وداع گفت.

کلید واژه‌ها: شعر معاصر عربی، بلند الحیدری، اغتراب، انواع اغتراب، عوامل اغتراب.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۶-۱	مقدمه و کلیات تحقیق .....
فصل اول: نگاهی گذرا به زندگی و آثار بلند الحیدری	
۸	۱-۱- زندگی شاعر.....
۱۳	۱-۲- جایگاه ادبی بلندالحیدری و نقش وی در پیدایش شعر نو عربی.....
۱۷	۱-۳- آثار شاعر.....
۱۹	۱-۳-۱- دیوان الطین (تیش خاک).....
۲۰	۱-۳-۲- دیوان أغانی المدد ۱ (نغمه‌های شهر مرده).....
۲۱	۱-۳-۳- دیوان جئتم مع الفجر (با سپیده دم آمدید).....
۲۲	۱-۳-۴- دیوان خطوات فی الغر (گام‌هایی در غربت).....
۲۳	۱-۳-۵- دیوان سفر الحروف الصفر (سفر حروف خالی).....
۲۳	۱-۳-۶- دیوان حوار عبر الأبعاد الثلا (گفت و گو در سه بعد).....
۲۵	۱-۳-۷- دیوان أغانی الحارس المتعب (نغمه‌های نگهبان خسته).....
۲۵	۱-۳-۸- دیوان الی بیروت مع تحیاتی (به سوی بیروت همراه با درود هایم).....
۲۶	۱-۳-۹- دیوان ابواب إلی البیت الضیق (درهایی به سوی خانه‌ی تنگ).....
۲۷	۱-۳-۱۰- دیوان آخر الدرب (پایان گذرگاه).....
۲۷	۱-۳-۱۱- دیوان دروب المنفی (گذرگاه‌هایی در تبعید).....

فصل دوم : اغتراب در شعر عربی

- ۲۹ ..... ۲- ۱- مفهوم اغتراب
- ۳۴ ..... ۲- ۲- عوامل پیدایش اغتراب
- ۳۶ ..... ۲- ۳- انواع اغتراب
- ۳۸ ..... ۲- ۳- ۱- اغتراب مکانی
- ۴۰ ..... ۲- ۳- ۲- اغتراب اجتماعی
- ۴۲ ..... ۲- ۳- ۳- اغتراب روحی و روانی
- ۴۴ ..... ۲- ۳- ۴- اغتراب تاریخی (زمانی)
- ۴۵ ..... ۲- ۳- ۵- اغتراب عاطفی
- ۴۶ ..... ۲- ۳- ۶- اغتراب وجودی (هستی)
- ۴۷ ..... ۲- ۳- ۷- اغتراب دینی
- ۴۸ ..... ۲- ۴- واکنش شخص مغترب در مقابل اغتراب
- ۴۹ ..... ۲- ۵- سیر تحول اغتراب در شعر عربی

فصل سوم : اغتراب در شعر بلند الحیدری

- ۵۹ ..... ۳- ۱- عوامل اغتراب بلند الحیدری
- ۵۹ ..... ۳- ۱- ۱- محیط خانوادگی
- ۶۱ ..... ۳- ۱- ۲- محیط اجتماعی و فضای سیاسی
- ۶۲ ..... ۳- ۱- ۳- دوری از وطن
- ۶۳ ..... ۳- ۱- ۴- تأثیر پذیرفتن از فلسفه و ادبیات آگزیستانسیالیسم
- ۶۳ ..... ۳- ۲- انواع اغتراب در شعر بلند الحیدری

۶۳	.....۳-۲-۱- اغتراب اجتماعی
۷۲	.....۳-۲-۲- اغتراب عاطفی
۸۰	...../.....۳-۲-۳- اغتراب روحی
۹۰	.....۳-۲-۴- اغتراب سیاسی
۹۷	.....۳-۲-۵- اغتراب مکانی
۱۰۱	.....۳-۲-۶- اغتراب وجودی
۱۰۶	.....۳-۳- واکنش بلند الحیدری در برابر اغتراب
۱۰۷	.....۳-۳-۱- بازگشت به دوران کودکی
۱۰۸	.....۳-۳-۲- بازخوانی گذشته و بنای آرمان شهر
۱۱۰	.....۳-۳-۳- هرزگی و عیاری
۱۱۳	.....نتیجه گیری
۱۱۵	.....
۱۲۴	.....فهرست منابع
۱۲۸	.....چکیده‌ی انگلیسی

مقدمه و کلیات تحقیق

پیشگفتار

پژوهش پیش رو، همان‌گونه که از عنوان آن پیداست، تفحصی است در باب پرداختن به پدیده‌ی اغتراب در زندگی و شعر بلند الحیدری، یکی از شعرای نوگرای ادبیات معاصر عرب. انگیزه‌ی انتخاب چنین موضوعی، ناشی از اهمیت آن به عنوان یکی از مضامین برجسته در شعر بسیاری از شعرای عرب و غیر عرب از گذشته تا کنون است؛ به طوری که این موضوع، مورد توجه بسیاری از منتقدان ادبیات بوده است. اما دلیل گزینش بلند الحیدری، جهت بررسی در این زمینه، ناشی از جایگاه ویژه‌ی اغتراب در شعر وی است. شهرت و جایگاه بلند الحیدری در ادبیات معاصر بسیار حائز اهمیت است، چون وی به موازات کسانی چون خانم نازک الملائکه، بدر شاکر السیاب، و عبدالوهاب البیاتی فعالیت نموده و از پیشروان شعر نو عربی است، و حتی برخی از منتقدان او را نیمای عرب می‌دانند.

پدیده‌ی اغتراب به عنوان یکی از مضامین برجسته‌ی شعر معاصر عربی، در اشعار این شاعر به فراوانی به چشم می‌خورد. از طریق این پژوهش می‌توان تا حدودی به آشنایی بیشتری با این شاعر نوپرداز توانا و تا حدی گمنام در دنیای ادبیات معاصر عرب، دست یافت و برخی از مفاهیم شعری او به‌خصوص مضمون اغتراب او را از این طریق مورد بررسی قرار داد.

این پژوهش شامل یک مقدمه و سه فصل می‌باشد. در مقدمه کلیات تحقیق شامل تعریف مسأله، سؤالات تحقیق و... مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل اول به بیان مختصری از سیر زندگی شاعر و آثار او و نقش وی در پیدایش شعر نو عربی پرداخته شده است. فصل دوم، شامل برخی تعاریف و تقسیم‌بندی‌ها به عنوان پیش زمینه‌ی این پژوهش انجام گرفته؛ که عبارتند از: بررسی مفهوم اغتراب در لغت و اصطلاح، عوامل و اسبابی که منجر به اغتراب شخص می‌شود، تقسیم‌بندی و ذکر انواع اغتراب، و در پایان نیز، بررسی مختصر و گذرای واکنش‌های فرد مغترب در برابر پدیده‌ی اغتراب.

فصل سوم که در بر گیرنده‌ی مبحث اصلی این پژوهش است، به بررسی لازم در باب پدیده‌ی اغتراب در زندگی و شعر بلند الحیدری پرداخته است. این فصل شامل سه بخش است، که در بخش اول عوامل و اسباب اغتراب بلند الحیدری در چند بخش کوتاه بیان شده است. در بخش دوم انواع اغتراب او هر کدام در یک زیر بخش با ذکر شواهد شعری او در این زمینه بررسی شده است. در بخش سوم که آخرین بخش این فصل است واکنش‌های بلند الحیدری در مقابل پدیده‌ی اغتراب در بخش‌های کوچکتری با

عناوین، بازگشت به دوران کودکی، باز خوانی گذشته و بنای آرمان‌شهر و هرزگی و عیاری، بررسی شده است.

به طور قطع این پژوهش، خالی از ایراد و نقص نیست و اگر کاستی‌هایی در آن یافت شود، به علت بضاعت علمی اندک نگارنده‌ی آن می‌باشد، و اگر نقاط قوتی در آن مشاهده شود، ناشی از ارائه‌ی نظرات و مشورت‌های اساتید بزرگوار در این زمینه بوده است که بی‌گمان، در تصحیح نقص‌ها و ایرادهای آن بسیار مؤثر بوده و موجب ارائه‌ی پژوهشی مختصر در این باره گشته است که امید است در شأن شاعر نیز بوده باشد.

بیان مسأله و سؤالات اصلی تحقیق

اغتراب یک پدیده‌ی عام انسانی است که به یک نسل و امت خاص اختصاص ندارد بلکه از زمان پیدایش حیات و قدم نهادن انسان به عرصه هستی وجود داشته است و همواره از اغتراب در مظاهر گوناگون آن رنج برده است (حجازی، ۲۰۰۱: ۳۴۶).

تجربه‌ی اغتراب در شعر عربی دارای ریشه‌های عمیق و انگیزه‌های متعددی است و شاعر از دوران جاهلی هنگامی که از سرزمینش دور می‌شد غنای آن را سر می‌داد و روحش لبریز از شوق و هیجان به آن چه در وطنش بود می‌شد. گاهی نیز با وجود این که در میهن خود زندگی می‌نمود، احساس غربت روحی و فکری می‌کرد. این حالت هنگامی به او دست می‌داد که در قبال دین و یا تفکر و عقیده‌ی سیاسی یا طبقه‌ی اجتماعی خویش نوعی فشار را متحمل می‌شد و در این حال خویشتن را فاقد امنیت و آسایش می‌دید و احساس غربتی تلخ و بیگانه شدن از خویش، روح و روانش را احاطه می‌نمود. در این شرایط برای خویشتن چاره‌ای نمی‌یافت جز این که این احساس را که سرشار از سرزندگی و صداقت بود در اشعار خویش جاری نماید (بلع، ۱۹۸۰: ۲۳۳).

اغتراب بر اثر عدم توافق فرد با جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند به وجود می‌آید و ادیبان و شاعران رمانتیک بیش از دیگران معنی این پدیده را درک کرده و به آن پرداخته‌اند، چرا که میان توقعات و آرمان‌هایی که در خویشتن می‌پروراند و واقعیت تلخ و دردناک زندگی‌شان فاصله و تفاوت زیادی وجود دارد، از این روی در عالم خیال و رؤیا برای خویش عالمی ایده آل ترسیم می‌نمایند تا آن چه را که در عالم واقع نمی‌توانند به دست آورند در آن جا برای خویش محقق سازند، آن‌ها همچنین در رنج و سختی‌های زندگی‌شان بیشتر می‌اندیشند و در احساساتشان مبالغه می‌ورزند، به طوری که از واقعیت فرار نموده و انزوا و تنهایی را برای خویش بر می‌گزینند و به یأس و خشم و انزجار دچار می‌شوند (عشماوی، ۱۹۸۶: ۵۲).

با بررسی مضامین شعری و جریاناتی که در زندگی شاعران روی داده است، مشخص می‌شود که اغتراب انواع مختلف و مظاهر گوناگونی دارد، از جمله: اغتراب اجتماعی، سیاسی، عاطفی، مکانی و روحی. هم چنین از مظاهر اغتراب می‌توان به این موارد اشاره نمود: انزوا و عزلت، شکوه و شکایت و پروراندن رؤیای

عالم مثال و ایده ال که در واقعیت موجود نیست و نیز جستجوی مدینه‌ی فاضله و آرمان شهری خاص (جعفر، ۱۹۹۸: ۶).

اغتراب عوامل فراوانی دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره نمود: احساس نارضایتی، نارضایتی از روابط اجتماعی، خشم از سرشت سردمداران حکومت وقت، احساس ضعف و عدم اعتماد (عباس، ۲۰۰۱: ۴۷).

بلند الحیدری شاعر کرد تبار معاصر عراق که به نیمای عرب مشهور است، یکی از شاعرانی است که به غربت رفته است. این پدیده با انواع مختلف و مظاهر گوناگون خود در زندگی و آثارش نمایان گشته است. نمونه‌ی بارز این پدیده یکی از دفترهای شعریش تحت عنوان «گام‌هایی در غربت» است که این قصیده و قصاید دیگری که در آن‌ها اندوه غربت دیده می‌شود، برخی را در وطنش، یعنی عراق، و برخی دیگر را در غربت سروده است، چرا که به خاطر نارضایتی از اوضاع جامعه و حاکم وقت یعنی صدام، عراق را برای همیشه ترک کرده بود و در نهایت دور از وطن و در دیار غربت جان سپرد. شعر بلند الحیدری «با همه‌ی شکوفائی‌اش در ساختار ادبی، از جهت تم و معنای ادبی اندوهگین است که ابرهای تیره‌ای از یأس و دل شکستگی بر آن خیمه زده است» (فرزاد، ۱۳۸۰: ۱۹۱).

غربت بلند الحیدری ریشه در خانواده و شرایط زندگی وی دارد، چرا که او در خانواده‌ای زندگی می‌کرد که از پایه‌های محکمی برخوردار نبود و اعضای آن به وی توجه نداشتند، علاوه بر آن پدر و مادرش از هم جدا شده بودند و او نزد مادرش زندگی می‌کرد تا اینکه مادرش از دنیا رفت و پس از آن نزد پدرش برگشت، از این روی نیاز عاطفی او را رنج می‌داد که همین عامل باعث اغتراب اجتماعی و به دنبال آن اغتراب عاطفی و سیاسی و روحی او شد (جعفر، ۱۹۹۹: ۱۴).

بلند الحیدری بدبختی، خشم، اضطراب و ناامیدی را تجربه کرده است، چرا که او شاعر «نغمه‌های شهر مرده» است (میر بصری، ۱۹۹۴: ۵۸۲). شکست و ناکامی همواره مانند سایه همراه بلند الحیدری بوده است. او از مرگ لذت می‌برد و به آن گرایش و تمایل داشت (جعفر، ۱۹۹۸: ۳۱). از آن‌جا که تا به حال در زمینه‌ی اغتراب بلند الحیدری تحقیقی به صورت مستقل صورت نپذیرفته است بررسی آن تحت عنوان یک پایان‌نامه لازم به نظر می‌رسد. در این تحقیق سعی بر آن است که به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

- ۱- چه عواملی باعث پدیده‌ی اغتراب در شعر بلند الحیدری شده است؟
- ۲- انواع و مظاهر اغتراب در شعر بلند الحیدری کدام است؟
- ۳- بلند الحیدری در مقابل اغتراب چه واکنش‌هایی نشان داده است؟

سابقه و ضرورت انجام تحقیق

از آن‌جایی که اغتراب به عنوان یک پدیده از دیر باز تاکنون با انسان همراه بوده است، و شاعران عرب در اشعار خویش از دوره‌ی جاهلی و عصور بعد از آن تاکنون از انواع اغتراب سخن به میان آورده‌اند و

نیز یکی از مضامین شعری در ادبیات معاصر عربی است، ناقدان عرب در برخی از کتاب‌های خود به بررسی آن پرداخته‌اند، که نمونه‌هایی از آن‌ها در این جا ذکر می‌شود:

احسان عباس (۲۰۰۱) به صورت مختصر به اسباب اغتراب در چند سطر اشاره نموده است. عبدالرزاق برکات (۲۰۰۷) به بررسی پدیده‌ی اغتراب در شعر ترکی و عربی معاصر پرداخته است و در شعر ترکی اغتراب دینی و اغتراب وجودی را بررسی نموده است و در شعر عربی نیز به تفصیل از اغتراب تاریخی و اغتراب وجودی و مظاهر و انعکاسات آن‌ها سخن گفته و در هر مورد نمونه‌های شعری همراه با ذکر نام شاعر بیان نموده است. واصف ابوشباب (۱۹۸۸) برای شاعر رمانتیک، اغتراب را به عنوان راهی برای فرار از واقعیت و نجات از ظلم و فساد جامعه‌ی حاکم معرفی کرده است. أحلام یحیی (۲۰۰۵) مفهوم اغتراب را بیان نموده و به ذکر امثالی از مظاهر اغتراب از شعرای مختلف از دوره‌ی جاهلی تا معاصر پرداخته است، سپس انواع اغتراب را به صورت مختصر توضیح و در پایان نیز انواع، مظاهر و عوامل اغتراب را در زندگی مظفر النّوّاب با ذکر نمونه‌ی اشعارش در این زمینه‌ها بررسی نموده است. عبدالحکیم بلبع (۱۹۸۰) اغتراب را یکی از قدیمی‌ترین تجربه‌ها در شعر عربی به شمار آورده است و آن را به دو نوع تقسیم کرده، یکی اغتراب حقیقی یا مکانی و دیگری اغتراب روحی روانی، سپس به تشریح اغتراب به عنوان یکی از امراض فکری قرن بیستم اشاره نموده است، و نیز اغتراب برخی از شاعران رمانتیک را با ذکر اشعاری از آن‌ها در این مورد بررسی نموده است. عزیز جاسم (بی تا) اغتراب و اسباب و مظاهر آن را در زندگی و شعر شریف رضی بررسی نموده است.

صالح زامل (۲۰۰۳) مفهوم لغوی و اصطلاحی اغتراب را ذکر نموده و آن را از دیدگاه تورات، انجیل، تفکر اسلامی و برخی علوم همانند فلسفه، روانشناسی و علوم اجتماعی بررسی نموده است و پس از آن به اغتراب شاعران مهجر در شعر معاصر عرب پرداخته است. یحیی جبوری (۲۰۰۸) حنین و غربت و شوق به وطن و جلوه‌های آن را در شعر عربی بررسی نموده است. احمد السید احمد الحجازی (۲۰۰۱) به مفهوم لغوی و اصطلاحی اغتراب و نیز مظاهر و اسباب آن در شعر معروف رصافی پرداخته است.

عبدالکریم راضی جعفر (۱۹۹۹) مضامین شعر برخی از شعرای وجدانی که بلند الحیدری را نیز در میان آن‌ها ذکر نموده است، بررسی کرده و به اغتراب نیز به عنوان یکی از این مضامین در شعر آن‌ها پرداخته است و این کار را از طریق ذکر نمونه‌هایی از اشعار آن‌ها و شرح مضامین و تحلیل آن‌ها انجام داده است. در مورد زندگی و آثار بلند الحیدری هم تحقیقات اندکی صورت گرفته است. میر بصری (۱۹۹۴) زندگی و آثار بلند الحیدری را به صورت مختصر بیان کرده و نمونه‌هایی از شعر او را به صورت مختصر بیان کرده است. منیژه عبدالهی (۱۳۸۶) منظومه‌ی «گفت و گو در سه بعد» را که یکی از دفترهای شعری بلند الحیدری است ترجمه و بررسی نموده و برای آشنایی با سایر جلوه‌های شعر الحیدری، از سایر دفترهای شعری وی، هر کدام دو قصیده انتخاب و ترجمه کرده است. بخش پایانی کتاب را نیز به مقاله‌ای اختصاص داده است که در آن به مقایسه‌ی همانندی‌های زندگی و شعر مهدی اخوان ثالث و بلند الحیدری پرداخته است. عایده کنعان

الملحم (۱۹۹۸) به بررسی زندگی و آثار بلند الحیدری پرداخته و پس از آن با ذکر نمونه‌های شعری به تأثیر پذیرفتن شاعر از دو مکتب غربی رمانتیک و اگزیستانسیالیسم اشاره نموده، در پایان نیز عناصر و موضوعات شعری بلند الحیدری را بررسی نموده است. ولی همان‌گونه که ملاحظه می‌شود تاکنون پژوهش مستقلی در مورد پدیده‌ی اغتراب در شعر بلند الحیدری صورت نگرفته است و همین امر بر ضرورت انجام این تحقیق تأکید می‌کند.

اهداف

هدف کلی: بررسی اغتراب در شعر بلند الحیدری.

اهداف جزئی

۱: بررسی عوامل اغتراب در شعر بلند الحیدری .

۲: بررسی انواع اغتراب در شعر بلند الحیدری.

۳: بررسی واکنش بلند الحیدری در مقابل اغتراب.

روش انجام تحقیق

روش انجام تحقیق، توصیفی تحلیلی می‌باشد.

فصل اول

نگاهی گذرا به زندگی و آثار

بلند الحیدری

۱-۱- زندگی شاعر

شاعر نوگرای عراقی «بلند الحیدری» از طایفه‌ی مشهور حیدری است که در ۱۴ سپتامبر سال ۱۹۲۶ در شهر سلیمانیه در کردستان عراق دیده به جهان گشود. در کودکی طعم تلخ یتیمی را چشید، چرا که پدر و مادرش از هم جدا شده بودند و او نزد مادرش زندگی می‌کرد و برادر بزرگترش «صفا» نیز نزد پدرش بود تا اینکه مادرش دار فانی را وداع نمود. پس از مرگ مادرش دوباره نزد پدرش بازگشت و زندگی‌اش را به شیوه‌ی ولگردی و بیهودگی به سر برد به گونه‌ای که در جایی مستقر نمی‌شد. دروس مختلفی را یاد گرفت و مشاغل متعددی را پیشه نمود (میر بصری، ۱۹۹۴: ۵۷۹).

خانواده‌ی بلند الحیدری خاندانی معروف بود که مردان دین و سیاست از آن برخاسته بودند. پدر بزرگش دارای منصب شیخ الاسلام در ترکیه بود و به زبان‌های ترکی، کردی، فارسی و عربی تسلط داشت و پدرش دارای منصبی نظامی بود (عبداللهی، ۱۳۸۶: ۹۰).

حیدری از اوان نوجوانی، یعنی سیزده سالگی به زبان کردی و گاه عربی مطالبی می‌نوشت، و در این زمان به «عبدالله گوران» از شاعران بزرگ کرد در عراق معرفی شد. به تشویق مدیر مدرسه مطالب و نوشته‌های خود را که گاه به کردی و گاه به عربی بود برای سایر دانش آموزان قرائت می‌نمود. پس از این دوران همراه با خانواده به دلیل مأموریت پدرش ابتدا به اربیل و پس از آن به بغداد نقل مکان کردند.

انتقال به بغداد تحولی در حیات فکری بلند الحیدری ایجاد کرد و باعث شد که او خواندن و نوشتن به زبان عربی را به شیوه‌ای جدی‌تر آغاز نماید. در اوایل جوانی بر خلاف خاستگاه اجتماعی خود که از طبقه‌ی نظامیان بودند به حزب کمونیست عراق «الحزب الشیوعی العراقی» می‌پیوندد و به این شیوه از طبقه و خانواده‌ی خویش طرد می‌شود (عبداللهی، ۱۳۸۶: ۹۱). در این مورد حیدری خود چنین می‌گوید: «پدرم را درک نمی‌کردم، او نیز مرا درک نمی‌کرد، بنابراین کاخ‌ها را ترک کردم» (الملحم، ۱۹۹۸: ۱۵).

این روحیه‌ی عصیان‌گر علیه نظم و انتظامات حاکم، در برخی از شعرهای بلند الحیدری به صورت اشاره‌هایی علیه خلق و خوی پدر سالارانه‌ی محیط خانوادگی‌اش جلوه می‌نماید. چنان که بلند الحیدری در شعر خود طنین فریادهای خشمناک و توهین آمیز پدرش را منعکس می‌کند و آن را به تصویر می‌کشد (عبداللهی، ۱۳۸۶: ۷). وی در قصیده‌ی «پنجره‌ی کور» در این زمینه می‌گوید:

صدای پدرم

بر من فریاد می‌کشد

مرا می‌غلطاند.. اشتباه کردی.. قطعاً اشتباه کردی.. .. ..

او در نظرم بزرگ می‌نماید تا حد تازیانه

تا حد مرگ

لبریز از عصبانیت و ترس

و خود نیز احساس حقارت می‌نمایم تا حد پشیمانی
آن قدر حقیر که حتی نزدیک است خویشتن را نشانم
مگر در گناه.

...
بار دوم... بار سوم
: .. ..
بار هزارم بر من فریاد می‌کشد: اشتباه کردی.. قطعاً اشتباه
کردی.. قطعاً

(الحیدری، ۱۹۹۳: ۶۸۵-۶۸۶)

از طریق این ابیات می‌توان فهمید که شاعر در میان فریادهای « اشتباه کردی » پدر که در ادامه صدای
مادر نیز آن را تکرار می‌کند، به جای ندامت و توبه و طلب بخشش، به گناهی دیگر روی می‌آورد و خانه را
ترک می‌کند و « پنجره‌ای کور » می‌شود:

صدای مادرم را می‌شنوم
آن عشق بیابانی متروک در بازتاب صدای پدرم
..
بر من فریاد می‌کشد: اشتباه کردی.. بله اشتباه کردی
چیزی نیستم جز پنجره‌ای کور و بسته
در خانه‌ای که مرا نمی‌شناسد
و بستری متروک
و فانوسی تار

(همان: ۶۸۶-۶۸۹)

این چنین شاعر منزجر از پدر و مادر و خانواده‌ی خویش دچار افسردگی و پریشان حالی می‌شود و
از آن‌ها کناره‌گیری می‌کند و احساس بیهودگی و بی‌ثمری می‌نماید و از زندگی بیزار می‌شود و با خویشتن
شکوه می‌نماید.

بلند الحیدری پس از اقامت در بغداد و بعد از این که از خانواده و طایفه‌ی خویش جدا شد بیش از
گذشته به زبان عربی و سرودن شعر به این زبان اهتمام ورزید و با شاعر معروف آن زمان معروف الرصافی
آشنا شد. الرصافی که استعداد و توانایی جوان را مشاهده نمود او را به خواندن و حفظ کردن اشعار متنبی
تشویق کرد (عبدالهی، ۱۳۸۶: ۹۲). بلند ناخرسند از این اجبار گفته است: « به ابوالعلاء بیشتر تمایل داشتم »
(الملحم، ۱۹۹۸: ۱۵).

بلند الحیدری از شاعران مکتب رمانتیک و یکی از بانیان شعر حر می‌باشد، که در خلال جنگ جهانی
دوم زیسته است و زندگی‌اش را با آوارگی و بی‌خانمانی همراه با « جما الوقت الضائع - جماعت زمان
بیهوده » در عراق سپری کرده است. محی‌الدین اسماعیل در مورد این جماعت چنین می‌گوید: آن‌ها تعدادی